

TITO LÁTNOKISÁGA ÉS REALIZMUSA

RAJCSÁN ISTVÁN

Tito neve a harcos jelképe lett: a harcosé a háborúban és a békében, és egy új világ humanista látomását fejezi ki: egy új világot, amely mentes lesz a félelemtől az embernek ember által való és egy népnek a másik nép által való megsemmisítése veszélyétől, annak a világnak a látomását, amelyben a születő új nemzedékek nem ismerik majd a háború borzalmaait és pusztításait, az állatiasságot az emberben és az emberek és népek között.

(Edvard Kardelj: *Tito és a Jugoszláv Kommunista Párt*. Beszámoló a JKSZ KB díszülésén, 1967)

1.

Tito személyisége és műve együtt nőtt és gazdagodott a JKP növekedésével, a jugoszláv szocialista forradalom megpróbáltatásai-val, dilemmáival és győzelmeivel; az egységes párt és a JKSZ kialakításában, a népfelkelés és Jugoszlávia népei fegyveres harcának megszervezésében, az ország újjáépítésében és szocialista építésében. Együtt a munkásosztály ama évszázados álmának megvalósításában, hogy önmaga rendelkezék munkájával és munkája eredményeivel, a Jugoszlávia népei és nemzetiségei nemzeti egyenjogúságáért folytatott harcban, abban a következetes kiállásban, hogy a magunk gazdái legyünk a magunk országában, a Jugoszlávia független, önálló és el nem kötelezett nemzetközi helyzetéért és az emberek és népek közötti dominációtól mentes új viszonyokért s a társadalmi haladásért folytatott szüntelen harcban.

Tito személyisége és Tito műve meghatározó módon jellemzi Jugoszlávia korszerű történelmét, és erőteljes nyomot hagy az újabb kor világtörténelmében is.

Inas, lakatos, próbavezető, gépész, pályamunkás, szerszámlakatos — Josip Broz alaposan kivette részét a tőkés társadalom bérmunkás életének minden megpróbáltatásából. Gyakran munka nélkül maradt, a nincstelenség határán, folytonosan üldözték szakszervezeti és párttevékenysége miatt, s így Jugoszlávia sok helységében megfordult és dolgozott, forradalmi munkássága miatt raboskodott Lepoglava, Maribor és Ogulin börtöneiben. Szakszervezeti és pártmunkás, munkásmegbízott, a fegyházakban előadó és fordító, azután instruktor és a JKP komminternbeli képviselőjének tagja, előadó a Leninről elnevezett nemzetközi iskolában. A munkásélet esztendői, a közvetlen eleven kapcsolat a munkástömegekkel, nehéz életkörülményeikkel és szociális törekvéseikkel, a munkásmozgalom csíráit kibontakoztató évek, az illegális munka évei, amikor a munkások bizalma nélkül egyetlen lépést sem lehetett volna tenni, tartósan meghatározták Tito elkötelezettségét, és kiélezték érzékenységét a munkáskövetelések iránt. Ezt később sem vesztette soha szem elől. Életre szóló iskola volt ez, amely előkészítette Titót a fáradhatatlan szervező, az ügyes illegális harcos, az éles elméjű propagandista, a partizánháború és a népfelszabadító harc tapasztalt stratégiája és taktikusa, a népvezér, a kivételes tekintélyű államférfi, az egész világ tiszteletét élvező diplomata szerepére. 1937-től a JKP főtitkára, a JKP katonai bizottságának elnöke, a népfelszabadító és partizánosztogok s a népfelszabadító hadsereg főparancsnokságának, majd legfelsőbb parancsnokságának parancsnoka, Jugoszlávia marsallja, a Jugoszláv Nemzeti Felszabadítási Bizottság elnöke, a Demokratikus Szövetségi Jugoszlávia ideiglenes kormányának elnöke, a Jugoszláv Népfrent elnöke, a Jugoszláv Fegyveres Erők főparancsnoka és népvédelmi miniszter, a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság miniszterelnöke, az első választott köztársasági elnök és a JKSZ elnöke, majd örökös köztársasági elnök és pártelnök. Íme a legkülönfélébb élethelyzetek sokasága, íme a funkciók, amelyek Tito idejében rendkívüli megpróbáltatásokkal és roppant felelősséggel jártak. Kiállni mindezt a sok próbatételt, győztesként kerülni ki belőlük, csak egy olyan hatalmas energiájú, olyan gazdag tapasztalatokkal és olyan szilárd meggyőződéssel rendelkező, olyan kemény és következetes ember lehetett képes, mint amilyen Tito volt.

A JKSZ történelmi tapasztalata, Jugoszlávia népeinek és nemzetiségeinek vívmányai, a szocialista öngazgatás, a nemzeti egyenjogúság, a függetlenség és az elnemkötelezettség ma már nem csupán egy sok tekintetben kis ország elszigetelt eredményei. Ez a tapasztalat közösségünk népeinek vívmánya és tulajdona, de egyúttal ennek az országnak hozzájárulása a világ fejlődéséhez. Ez Tito műve, a népnek és a nép Titójának műve, az ő közös kitörésük az emberi létezés pereméről a világtörténelem fősodrába.

A marxizmus—leninizmus alapos ismerete, a forradalmár kivételesen gazdag élettapasztalata és tulajdonságai alapvetően jelölik Tito egyéniségét és a titói művet. Lenin úgy vélte, hogy a forradalmár döntően fontos tulajdonságai a forradalom sikeres szempontjából a következők: hogy kitartson a forradalmi úton és hogy reális legyen a valóság megítélésében. Tito rendelkezett ezekkel a tulajdonságokkal. A marxizmus alkotó alkalmazásának képessége, az a képesség, hogy minden helyzetben megjelje a legjobb megoldást anélkül, hogy elveszítené a forradalmi folytonosságot, mindez hozzájárult ahhoz, hogy Tito több mint negyven éven át, a JKP és a Kommunista Szövetség élén maradt. A nagy megpróbáltatások éveiben — 1941-ben és 1948-ban — bátran vezette a Jugoszláv Kommunista Pártot és Jugoszlávia népeit a szabadságharc, a függetlenség, a szocialista forradalom útján, az egyetlen úton, amely lehetővé teszi, hogy a magunk gazdáit legyünk a saját országunkban. Nem pusztán valami személyes adottság ez a bátorság, hanem a társadalmi feltételek, a történelmi adottságok marxista felmérésének képessége s a munkásosztály s a nép megszervezésének képessége, azon az úton, amelyet a munkásosztály s a nép magáénak tekint. Tito gyakran állt a legkülönfélébb választatok előtt, gyakran érezte a legkülönfélébb érdekek nyomását. Minden adódó lehetőség közül éppen azt kellett kiválasztani, amely tényleges eredménnyel kecsegtet, s ő gyakran éppen azt választotta, amelynek az első pillantásra vajmi kevés esélye volt a sikerre. A történelem azonban megmutatta, hogy Tito a hosszú távra szóló társadalmi és politikai áramlatok előrelátásának kivételes képességével rendelkezik; Tito érdeme, hogy a forradalmat mindig ebbe az irányba fordította. Csak olyan valaki, olyan forradalmár, olyan marxista tehette ezt, aki mentes a dogmatikus korlátoktól, aki bátran szembenéz az új meg új kérdésekkel és merészen új válaszokat keres ezekre a kérdésekre. És mindig éppen azokra a kérdésekre esett a választása, amelyek a továbbiakban döntő fontosságúak lesznek a szocialista

forradalom jövője szempontjából. Tito kifogyhatatlan tettereje és tevékenysége, amelyről szinte élete utolsó napjáig tanúbizonyságot tett, azt bizonyítja, hogy híres kijelentése, „A szavakról a tettek”, sohasem volt üres ékesszólás. Egész élete és egész forradalmi tevékenysége áll fedezetül e szavai mögött.

Jugoszlávia, a jugoszláv munkásosztály, Jugoszlávia népei és nemzetiségei, a Jugoszláv Kommunista Szövetség, a szocialista öngazgatás és a nemzeti egyenjogúság, ahogyan a jugoszláv gyakorlat felmutatta, a független Jugoszlávia külpolitikája és elnemkötelezettsége, Jugoszlávia tekintélye a nagy világban, a nagy szavaknál ékebben beszél Titóról. Tito ezért a Jugoszláviáért élt, munkálkodott és alkotott, s az ő művének forradalmi tapasztalataiból a jövőben is ihletet merítünk.

2.

Tito akkor lépett a Jugoszláv Kommunista Párt soraiba, amikor még első tapasztalatait szerezte az osztályharcban. Részt vett a szakszervezeti és párttevékenység valamennyi alapvető megnyilvánulásában, a sztrájkokban, tüntetéseken, a propagandamunkában, a munkásosztály nevelésében. Azt a tapasztalatot, amit ezekben a mindennapi akciókban szerzett, kiválóan hasznosítja majd a JKP stratégiájának megformálásában; olyan politika lesz ez tehát, amely mindig reális talajra épül és mentes mindenfajta kalandorvonástól.

A húszas évek végén és a harmincas évek elején, a forradalmi marxista munkáspárt megteremtése a jugoszláv munkásmozgalom égető szükséglete. A pártot akkortájt frakciós csoportok szaggatták szét. Az egységes stratégia és taktika hiánya a munkásosztály harcának alapvető kérdéseiben lehetetlenné tette a munkásság erőteljesebb politikai akcióját. A szociális forradalom, a többi dolgozó réteggel való osztályszövetség, a nemzeti kérdés megoldása — mind megannyi terület, ahol hiányzott az egységes marxista álláspont a párt politikájából. Éppen ez a magyarázata a JKP akkori nagyfokú elkülönülésének a dolgozó tömegektől, a párttagság elvtelen tömörülésének egy-egy vezető személyiség körül, s e csoportok és frakciók egymás közti harcának. Tito világos elvi pozícióról kiindulva kezdi meg harcát a frakciók ellen. „A frakciózás, a szektásság és a klikkrendszer csak a tömegekben végzett gyakorlati

munkával küzdhető le, azzal, hogy szorosabbra vonjuk pártunk kapcsolatát az ipari munkások nagy tömegeivel és növeljük a párttagság eszmei színvonalát” — mondta már 1928-ban.

Tito számára tökéletesen világos volt, és ez tartós irányvétele maradt: a frakciók elleni harcot nem lehet vitákkal eldönteni, hanem csakis akciókkal, amelyek egyedül mérvadók az eszmék és politikai elképzelések helyességének elbírálásában. Tito továbbá azzal is tisztában volt, hogy a tömegekkel való akcióegység hiánya és a vezetőség külföldi tartózkodása olyan objektív körülmények, amelyek a frakciós harc elburjánzását segítik elő. A frakciózást a JKP Központi Bizottságában csakis itthon lehetett leküzdeni. Ebből született Tito két történelmi döntése: a vezetőség hazatérése és a pártszervezet saját anyagi eszközeiből való pénzelése. Ez biztosította az önállóságot, a párt akcióegységét a tömegek törekvéseivel és a nép bizalmának megnövekedését. 1937-től Tito vezetése alatt pártunk mind határozottabban utat talált a politikai élet minden területére, elsősorban a munkások körébe, a szakszervezetekbe, a paraszt- és néppártokba, a sajtóba és folyóiratokba, továbbá az egyetemekre, a művelődési és sportegyletekbe. Mind határozottabban széttörök az illegális harc korlátait, leküzdi a szektás magatartást, amely egy időben súlyos teherrel volt pártunk életében. Ez az a korszak, amikor a fasizmus erőteljesen tért hódít Európa-szerte. Tito tisztán látja a veszélyt, és felkészíti a pártot a jövő akcióira. A számos politikai akció, amelyekben a munkásosztály és élgárdája tapasztalatokat gyűjt az osztályharcban, érleli a forradalmi öntudatot, kapcsolatot talál minden demokratikus és antifasiszta erővel, csoporttal és egyénnel — egyúttal felkészíti a pártot történelmi csatájára, a forradalom győzelmére. Épp ezért csak az avatatlanok számára lehetett meglepetés az, hogy egy kis létszámú párt harcra tudta vezetni a munkásosztályt és Jugoszlávia népét, hogy győzelemre tudta juttatni a népfelszabadító harcot és a szocialista forradalmat. Ez voltaképpen a párt megszilárdításának sikeres befejezését, betetőzését jelentette. A JKP sohasem küzdött holmi külön, saját céljaiért, ha azok nem voltak ugyanakkor a munkásosztály és a néptömegek harci céljai is. Tito tudta, hogy a munkásosztály élgárdája nem győzhet egymaga, s hogy a szocialista állam egymaga nem képes felépíteni a szocializmust. Éppen ezért a JKP, amióta Tito állt az élére, mindig a tömegek pártja volt. Az a tény, hogy sikerült létrehoznia a nép széles körű „szocialista tömegszervezetét”, a Népfrontot illetve a Szocialista Szövetséget, a legjobban

bizonyítja, hogy a Kommunista Párt milyen mélyen gyökerezett a népben. Tito pártja megtalálta az utakat, amelyekken továbblépve felhagyhatott az osztály és a dolgozó tömegek nevében való igazgatással, s olyan társadalmat építhet, amelyben ők maguk igazgatnak. Így tehát a párt koncepciója állandóan alkalmazkodott a szocializmusért folytatott harc és a szocialista építés állandóan változó társadalmi feltételeihez, s ezt fejezte ki a párt nevének megváltoztatása is: a Jugoszláv Kommunista Párt Jugoszláv Kommunista Szövetség lett.

Tito állandó síkraszállása az önbírálat, a saját eredményeink és mulasztásaink szüntelen felülvizsgálása érdekében erőteljesen hozzásegítette a munkásosztály élgárdáját, a JKP-t és a JKSZ-t, hogy a szocialista forradalom vezető erejévé váljon és az is maradjon. „A proletárforradalmak állandóan bírálják önmagukat, visszatérnek arra, ami látszólag már befejeződött, hogy előlről kezdjék, s kigúnyolják első kísérleteit, felemás, fogyatékos és ügyefogyott vonásait.” — Ezt a marxi tételt Tito mindig szem előtt tartotta, s ihletet merített belőle, hogy mindig új, megfelelő megoldásokat keressen és találjon a párt építésében és akcióiban. Utunk a forradalmi etatizmus adottságaiban működő párt vezető szerepétől a szocialista öngazgatás fejlődésében vezető szerepet játszó kommunista szövetségig egyszersmind a jugoszláv kommunisták és Tito alkotó hozzájárulása a forradalmi marxista párt — a munkásosztály tényleges történelmi élgárdája elméletének és gyakorlatának továbbfejlesztéséhez.

Éppúgy, mint minden munkásmozgalom, a JKP (JKSZ) is állandóan két ideológiai-politikai fronton harcolt a maga soraiban is: egyfelől a polgári, kispolgári és anarcholiberalis, másfelől a dogmatikus és technobürokratikus áramlatok ellen. Azt, hogy a JKP (JKSZ) nem esett áldozatául ezeknek a veszélyeknek, Titónak is köszönheti, aki a harcedzett forradalmár határozottságával és szilárdságával küzdötte le az eszmei-politikai kísértéseket. Az 1928. évi frakciózás elleni harc óta napjainkig több elhatárolásra került sor a JKP (JKSZ) történetében. Mindezek a differenciációk éles, eszmei-politikai szempontból elvszerű módon zajlottak le, úgy, hogy közben megőriztük a méltóságot és a forradalmi humanizmust a párt magatartásában. Tito jelszava és gyakorlata, hogy harcolni kell minden emberért, állandó mottója pártunk politikájának. Nem holmi elvont humanizmus ez, hanem a szektásság szellemével szembehelyezkedő, demokratikus eljárás. Az ilyen eljárásokra és a

kommunisták közt uralkodó ilyen viszonyra nem sok példa van a kommunista pártok történetében. Mozgalmunk tömegességét, pártunk tekintélyét, a forradalmunknak nyújtott elismerést többek között ennek a viszonyulásnak is köszönhetjük, amelyet Tito a maga egyéni, de emberi és kommunista módján úgy jellemzett, hogy „a mi forradalmunk nem falja föl a saját gyerekeit”. Az a párt, amely egy ilyen forradalomért vezet csatát, valóságosan munkás- és kommunista párt.

3.

A frakciózás elhárítása a párt életéből a jogfosztott néptömegekkel, az antifasiszta hangoltságú csoportokkal és személyiségekkel sok szállal összefűzött, szilárd és egységes Jugoszláv Kommunista Párt szubjektív előfeltétele volt, annak a történelmi döntésnek, amellyel a JKP KB és Tito kirobbantották a felkelést a fasiszta megszállók ellen. Ingadozni nem volt szabad a régi Jugoszlávia burzsoá rendszerének teljes válsága pillanataiban. Ezért csak a felszínes tekintet láthatta bizonytalannak a népfelszabadító harc kilátásait. A harc kezdetének elodázása azt jelentette volna, hogy a JKP kockáztatja, hogy Jugoszlávia ismét egyszerű „váltópénz legyen a számlák kiegyenlítésében”.

Tito számára csakis a fegyveres harc lehetett az alapvető harci forma. A harc és a felkelés központjául nem választhattuk a városokat, ahol az ellenség legerősebb volt és a munkásosztály leginkább volt kiteve az ellenséges megtorlásnak. Tito ezért úgy vélte, hogy a partizán-hadvezetés lesz a leghatékonyabb. Ez az európai hadszíntereken teljesen újdonságnak számított, és meglepetés erejével hatott a megszállókra.

A népfelszabadító mozgalom titói politikai koncepciója — a munkások, parasztok és a haladó értelmiség szövetsége — meghatározta a fegyveres harc koncepcióját is, amely csakis a partizán-harcmodorra támaszkodhatott. Tito felismerte, hogy a partizánmozgalom kiszélesíti majd a népfelszabadító harc tömegbázisát, a társadalom új meg új rétegeit vonza magához, amelyek a legnagyobb áldozatok vállalására is készek lesznek a hazájuk szabadságáért és függetlenségéért folyó harcban. Tito irányítása alatt a népfelszabadító mozgalom mindegyre terebélyesedett; a partizánosztagok mellett új, reguláris harci és katonai egységek alakultak.

Össznépi háború alakult ki, felölelte Jugoszlávia egész területét, a legkülönbébb harci cselekedetekkel — valóságos népfelkelés és össznépi harc méreteit öltötte. A JKP szervező és mozgósító szerepe döntő módon igazolta azt a titói tételt, hogy csak a tényleges harc lehet a hazafiasság mércéje. Ez ugyanakkor roppant mértékben növelte a nép bizalmát a párt és Tito iránt.

A harc széles frontja és az a szükséglet, hogy távlatot nyissunk a harcoló néptömegeknek objektíve megkövetelte, hogy a mozgalom határozottan kinyilatkoztassa szociális céljait is. Ettől függött a harci front kiterjedése és határozottsága, sőt a nép bizalma a mozgalom iránt. Nyilvánvaló volt, hogy a népfelszabadító háborúban részt vevő és azt támogató néptömegek nem hajlandók feláldozni magukat a régi népellenes rendszer visszatéréseért. Ilyen célt nem voltak hajlandók követni. A nép a harc hordozója szociális forradalmat és nemzeti egyenjogúságot követelt. Csak a Jugoszláv Kommunista Pártnak volt olyan politikai platformja, amely a szabadság és a nemzeti függetlenség kivívása mellett megfelelt Jugoszlávia népei igazi törekvéseinek. Ezért válhatott a JKP objektíve, eszmei és politikai befolyása által is a népfelszabadító mozgalom és a szocialista forradalom tényleges vezetőerejévé.

A korabeli kommunista mozgalomban dogmatikus nézetek uralkodtak a forradalom végrehajtását illetően. Úgy vélték, hogy a forradalmat két szakaszban kell végrehajtani: az első felszabadító szakaszban burzsoá demokratikus, a második szakaszban pedig szocialista jellegű Tito erélyesen elutasította ennek a modellnek az elfogadását, mert nem felelt meg a népfelszabadító harc adottságainak. Az ő megítélése szerint ebben a harcban, amelynek a kommunista párt és a munkásosztály az élére állt, a forradalom nem állhat meg félúton. Már 1940-ben, az V. országos értekezleten a párt erősítéséről szólva kihangsúlyozta: „Megoldani a szervezeti kérdést, azt jelenti, hogy képesítjük pártunkat az előtte álló nagy és sorsdöntő feladatok elvégzésére, azt jelenti, hogy felkészülten várjuk az eseményeket, amelyek nagy sebességgel közelednek.” Ilyen feladatnak tekintette Tito a jugoszláv munkásosztály élgárdája történelmi küldetésének végrehajtását — a szocialista forradalmat. A népfelszabadító mozgalomnak objektíve, a történelmi körülmények erejénél fogva és az opportunizmust és szektás magatartást egyaránt leküzdő szilárd titói vonalnak köszönhetően a forradalmi néphatalom és a fönmaradásáért, érvényesüléséért és győzeleméért küzdő fegyveres nép rendszerévé kellett válnia. A kommunista párt ereje

a fegyveres felkelésben és a forradalomban nemcsak forradalmi programjában, és harcedzett kádereiben rejlett, hanem abban, hogy azon az úton vezette a néptömegeket, amelyet azok az egyetlen lehetségesnek és számukra egyedül elfogadhatónak tartottak — a szabadság, a függetlenség, testvériség és egység, a szocialista forradalom útján. Tito nagysága abban van, hogy ezt nagyon világosan felismerte és szilárdan követte. Éppen ezért a jugoszláv népek népfelszabadító háborújának stratégiája, taktikája és eredményei nagymértékben gyarapítják az elnyomás és leigázás ellen, a függetlenségért, az önálló belső fejlődésért és a társadalmi haladásért harcoló népek tapasztalatait.

4.

A népfelszabadító mozgalom tapasztalata, a felfegyverzett nép, amely a maga kezébe veszi sorsának irányítását, a fegyveres harc különféle válfajainak sikeres kombinációja a népfelszabadító háború folyamán lehetővé tette Tito számára, hogy kidolgozza az általános honvédelem és társadalmi önvédelem eleddig gyakorlatilag ismeretlen koncepcióját. Ez a koncepció a népfelszabadító harcnak Jugoszlávia korszerű adottságaihoz idomított tapasztalatain alapul: elsősorban saját emberi, erkölcsi és anyagi erőinkre kell támaszkodnunk, és mozgósítanunk kell minden rendelkezésre álló emberi és anyagi tényezőt. Ez a koncepció felöleli a fegyveres ellenállás minden formáját; kizárólag önvédelmi jellegű, s egyidejűleg védi Jugoszlávia egész területét, az egyes területeken és pontosan uralkodó feltételeknek megfelelően. Tito ezt így fogalmazta meg: „Az általános honvédelem feladata, hogy megőrizze az ország függetlenségét, szabadságát és területi sérthetetlenségét, forradalmi vívmányait, a munkásosztály és a nép hatalmát, az öngazgatást, az egységet és testvériséget.” Ez a koncepció tehát a szocialista öngazgatás kifejezője és szükséglete, annak a valóságnak a kifejezője, hogy a nép minden tekintetben ura önnön sorsának és jövőjének. Minden polgárunknak joga és kötelessége, hogy óvja és védelmezze a szocialista öngazgatást, közösségünk szabadságát és függetlenségét és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság területi sérthetetlenségét. Az ember, az öngazgató, az ország védelméből eredő kötelezettségek és felelősségek alapvető hordozója, s ezt a jogát és kötelességét meg kell valósítania a társult munka

alapszervezetétől és a helyi közösségtől a szövetségig, egyszersmind felkészülve a harcra a végső győzelemig. Alkotmányunk szerint senkinek sincs joga elismerni a fegyverletételt vagy elfogadni a JSZSZK vagy annak bármelyik része megszállását, senkinek sincs joga beszüntetni a fegyveres harcot és letenni a fegyvert Jugoszlávia szabadságának és függetlenségének ellensége előtt.

A felszabadító és forradalmi háborúk, beleértve a mi népfelszabadító háborúkat is, nyomatékosan bebizonyították, hogy azt a népet, amely tudatában van harcának céljaival, nem lehet leigázni.

Tito koncepciója az általános honvédelemről és a társadalmi önvédelemről alkotó módon alkalmazza a mi adottságainkra a felfegyverezett népről szóló marxi elméletet. Ennek a rendszernek létrehozása, kiépítése és állandó tökéletesítése szavatolja Tito Jugoszláviájának függetlenségét, biztonságát és szabad szocialista fejlődését.

5.

A háború előtti Jugoszláviát nemzeti elnyomás, a dolgozó tömegek nemzeti és szociális jogfosztottsága jellemezte. Ezért a nemzeti kérdés határozott és világos választ követelt a régi Jugoszlávia valamennyi politikai pártjától. A polgári pártoknak nem volt az ország minden népe számára elfogadható válaszuk. Csak a Jugoszláv Kommunista Párt kereste a választ a szociális forradalomban, amely majd feltételeket biztosít az egyenjogú nemzeti viszonyok számára. Hosszú és nehéz utat kellett megtenni attól a politikától, amely még arra törekedett, hogy a szerb—horvát—szlovén unitarista királyságot önálló államocskákra zúzzák szét, az önrendelkezés jogáért folytatott harcon át egészen a nemzeti egyenjogúság 1934-ben elfogadott világos koncepciójáig és e politika végleges kidolgozásáig, a JKP 1940-ben megtartott V. országos értekezletén. Ezen az úton döntő fontosságú volt Tito kiállása az önálló horvátországi és szlovéniai pártszervezet megalakítása mellett. 1936-ban Veselin Maslešához intézett egyik levelében erélyesen leszámolt az ország szétzúzására irányuló tézisekkel. Tito szerint a szabad és egyenjogú közösség, bármelyik nemzet hegemoniája nélkül, fölöslegessé teszi bármelyik nép kiválását, hogy kivívhassa saját felszabadulását. Az ilyen közösség létrehozásának feltételét Tito a forradalmi demokratikus erők egyesítésében és a nemzeti kérdésnek a szövetségi elvek szerint való megoldásában látta. Ez lett aztán a JKP nemzeti poli-

tikája, amely biztosította a népfelszabadító harc tömegességét és a szocialista harc győzelmét. Tito már akkor ezt indítványozta: „Ahhoz, hogy az új szövetségi államban elkerüljük a hegemonia és elnyomás minden lehetőségét, valamennyi népnek biztosítani kell a teljes demokráciát és egyenjogúságot, ideértve a magyar, német, albán és más nemzeti kisebbségeket is.”

Ennek a nemzeti politikának köszönhető, hogy a népfelszabadító harc széles körű helyeslésre és támogatásra talált Jugoszlávia minden népe és nemzetisége soraiban.

1942 decemberében Tito a *Proleter* című lapban közölt egy szöveget, amely aztán híressé vált országszerte: „Az a szó, hogy népfelszabadító harc, csupán üres frázis, sőt szemfényvesztés volna, ha általános jugoszláv értelmén kívül nem volna nemzeti értelme is, külön-külön minden egyes nép számára, azaz, ha nem jelentené Jugoszlávia felszabadítása mellett ugyanakkor a horvátok, szlovének, szerbek, macedónok, albánok, mohamedánok stb. felszabadulását is, ha a népfelszabadító harcnak nem volna az a tartalma, hogy valóban szabadságot, egyenlőséget és testvériséget hoz Jugoszlávia minden népének. Ebben van a népfelszabadító harc lényege.”

A népfelszabadító mozgalom politikai és katonai felépítése, a megmutatkozó gondoskodás arról, hogy minden nemzet és nemzetiség érvényesülhessen a fegyveres harcban, hogy minden népnek és minden etnikai csoportnak lehetősége legyen a maga részéről hozzájárulni a megszállók fölötti győzelemhez, az egység és testvériség tényleges ápolása a közös harcban kifejezésre juttatta Tito politikáját és a JKP politikáját a nemzeti kérdésben. Ilyen programot és ilyen akciót csak a kommunista párt kínált fel; ezért a pártnak az a politikája, hogy a szociális felszabadulás és a nemzeti szabadság kölcsönösen összefügg és egymástól elválaszthatatlan, általános támogatást élvezett.

Így aztán a kommunista párt illetve a jövődöbéli köztársaságok és tartományok mindegyikében létrehozott pártszervezet tényleges nemzeti és osztályerővé válhatott, és maga köré tömörítette minden akciójával a nép legszélesebb rétegeit, a harcban, az építésben, az ország megújításában. A Jugoszláv Népfelszabadulás Antifasiszta Tanácsa II. ülésezésének döntéseiben formát öltött szövetségi berendezés s a Jugoszlávia egyenjogú népei és nemzetiségei közötti viszony mind fejlettebb formái valóra váltották Tito eszméit az egyenjogú népek új közösségében.

A szocialista építés során erőteljesen kifejlődött az egység és testvériség tudata, amelyre — a közös történelem mellett — különösen a közös gazdasági és politikai érdek, a munkás- illetve a szocialista öngazgatás egységes rendszerének építése is ráutalja Jugoszlávia népeit és nemzetiségeit. A nemzeti kérdés titói látomásában az egység és testvériség és a nemzeti egyenjogúság egyazon elvszerű és forradalmi megoldás két egymást feltételező oldala. A közös fegyveres harc a megszállók és a hazai árulók ellen, a szocialista forradalom közös valósága és távlata, a szövetségi elv megvalósulása felszámolta a régi Jugoszláviát jellemző nemzeti hegemonia minden maradványát.

Tito jól tudta, hogy a nemzeti egyenjogúság s az egység és testvériség a jugoszláv szocialista közösség egységének és haladásának sarokköve. Talán egyetlen beszéde vagy fellépése sincs, amelyikben ne figyelmeztetett volna az egység és testvériség megőrzésének szükségére. „Őriztétek ezt, mint a szemetek fényét” — szokta volt mondani.

Világunkban, amikor a megoldatlan nemzeti kérdés nyíltan vagy leplezetten ránehezedik sok mai állam és nép szociális, gazdasági, politikai és művelődési életére, a jugoszláv tapasztalat — a testvériség és egység titói politikája — naponként nagy elismeréseket szerez. A Jugoszláv Szövetség az egyenjogú népek és nemzetiségek nyílt és demokratikus viszonyának példája, s ezt a viszonyt nagyfokú biztonság és megrázkódtatások nélküli szilárdság jellemzi. Ez Tito műve.

6.

A jugoszláv szocialista forradalom, amely a megszállók elleni fegyveres harc közepette bontakozott ki, kezdetől fogva egészen sajátos jellemvonásokat mutatott fel. A Jugoszláv Kommunista Párt tisztában volt azzal, hogy a régi Jugoszlávia hatósági szervei elvesztették minden tekintélyüket a nép szemében, sőt a nép kizsákmányolóknak és nem demokratikusnak tekintette őket. Ezért közvetlenül a maga kezébe vette a politikai hatalmat. Tito főparancsnok rendelete szerint az új politikai szervezeteknek a népfelszabadító harc során természetes úton kialakult demokratikus, valóságos néphatalom szerveinek kell lenniük, nem lehetnek az egyes politikai pártok szervei, választásuk demokratikus úton történik, s az olyan igazi hazafiaknak kell helyet biztosítani bennük, akik ezt tettekkel

igazolták a fasiszta megszállók és hazai szolgálk elleni harcban. Így tehát már a háború kezdetén létrejön a nép új politikai hatalma a felszabadított és megszállt területeken egyaránt. A Jugoszláv Népfelszabadulás Antifasiszta Tanácsa megalakulása és döntései kikezítették a JKP által vezetett fegyveres népfelkelésből kinőtt forradalmi hatalom megalakításának folyamatát. Tito tudta, hogy a politikai hatalom önmagában nem elegendő, ha egyúttal nem veszik társadalmi tulajdonba a termelőeszközöket. Az államosítás és a kisajátítás alapot teremtett a szocialista gazdaság kialakulására. A forradalmi etatizmus útján megvalósuló proletárdiktatúra azonban nem tart sokáig. A mindenható államhatalmon nyugvó szocialista fejlődés tapasztalata a jugoszláv gyakorlatban igen korán kimutatta fogyatékoságait, és összeütközésbe került a szocialista építés tömegjellegével. A Tájékoztató Iroda támadása Jugoszlávia önállósága és forradalmi vívmányai ellen s szakításunk a dogmatikus sztálini politikával még erősebb serkentést adott a jugoszláv feltételekhez alkalmazkodó szocialista fejlődésnek. Tito történelmi feladatot valósít meg — átadja a gyárakat a munkásoknak. A szocialista forradalom a jugoszláv gyakorlatban visszatér a marxizmus eredeti értékeihez. Tito ezt így magyarázza: „A gyárak és vállalatok igazgatásának átadása munkásoknak nem a mi korszakalkotó találmányunk... de ez a cselekedet korszakalkotó jelentőségű, mert első ízben valósul meg a történelem folyamán, méghozzá a forradalmi fejlődés igen rövid időszaka alatt, egy olyan kis és elmaradott országban, mint a miénk.” Kezdetét veszi egy gyakorlat, amelyre nincs példa a munkásmozgalom történetében. Tito 1950-ben így magyarázza a törvényt a maga egyszerű módján: „A gyárakat a munkásoknak, a földet a parasztoknak... ez magában foglalja a szocialista termelési viszonyok egész programját, a társadalmi tulajdon tekintetében, a dolgozók jogai és kötelességei tekintetében is, következésképp meg lehet és meg kell valósítani a gyakorlatban, ha valóban ki akarjuk építeni a szocializmust.” És Tito valóban azt akarta, hogy kiépítsük a szocializmust, amikor igen merészen elhatározta, hogy elindulunk az öngazgatás útján, méghozzá a nagyfokú anyagi nélkülözések és a fenyegető nemzetközi körülmények közepette. Akkoriban az állam elhalásáról beszélni egyesek számára utópiának sőt kalandorvállalkozásnak tűnhetett. A történelem Titónak és a jugoszláv munkásosztálynak adott igazat, nem a kételkedőknek.

A Tito vezette kommunista párt viszonylag korán harcot hirdetett a politikai hatalom elbürokratizálódása, a gazdaság irányításában és a társadalmi életben megmutatkozó etatista viszonyok jelenségei ellen. Ezek a jelenségek szabályszerű követői a korszerű társadalmaknak, s ebből a szempontból a szocialista társadalmak sem jelentenek kivételt. Az ilyesmi szinte törvényszerűen felüti a fejét mindenütt, ahol az igazgatás gazdasági, politikai vagy egyéb monopóliuma jön létre. Az, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt igen korán akciót indított a bürokratikus jelenségek megalkuvás nélküli felderítésére és visszaszorítására, s hogy társadalmi feltételeket is teremtett e jelenségek elhárítására, a Tájékoztató Irodával való összeütközésünk oka és nem következménye.

A szocialista öngazgatás mint a társadalmi viszonyok összefüggő rendszere fokozatosan alakult ki, fennakadásokkal, az etatista maradványok, a bürokratikus elidegenedés és a politikai monopóliumok elleni szívós harc közepette. Fokozatosan kibontakozik a termelők részvétele a társadalmi ügyek igazgatásában, az első munkás-tanácsoktól a munkások ama elidegeníthetetlen jogáig, hogy maguk rendelkezzenek munkájuk feltételeivel és eredményeivel, a termelők tanácsaitól a küldöttrendszerig. Az öngazgatás kiterjed a társadalmi élet minden területére, integrális társadalmi viszonyná válik, új demokratikus viszonyokat teremt, létrehozza a kollektív döntést és felelősséget. A proletárdiktatúra új, fejlettebb alakot ölt — szocialista öngazgatássá válik. A marxizmus alkotó alkalmazása a jugoszláviai viszonyokra Tito érdeme, a JKP illetve a JKSZ érdeme. A munkásosztály felszabadulása most valóban a munkások saját ügyévé válik. Tito fáradhatatlanul és kitartóan intett, bírált és serkentett az öngazgatás hatalmáért folyó harcban, és élen járt ebben a harcban. „A harc az emberért az emberek között, a mind jobb és humánusabb viszonyokért, az emberért, a szabad termelőért és alkotóért — ez a munkásosztály harcának végső célja és értelme” — mondta, s ezzel egyúttal megjelölte a munkásosztály történelmi feladatát.

És valóban: az öngazgatás napról napra roppant emberi alkotóerőket szabadít fel az emberi tevékenység minden területén, a termelésben és elosztásban, a társadalmi ügyek igazgatásában, a politikai rendszerben, a tudományban, a művelődésben, az oktatásban, a nemzeti fejlődésben.

A történelem igazolta, hogy Tito megítélése helyes volt: a kellő

pillanatban irányította a munkásosztály és a nép energiáit a szocialista öngazgatás megteremtésére. A történelmi esélyt valósággá tudta alakítani.

7.

Azokban az években, amikor Tito került vezető tisztségekre a Jugoszláv Kommunista Pártban, a Komintern döntő szerepet játszott a kommunista párt politikai irányvonalának meghatározásában és a kommunista pártok közötti viszonyokban. A Kominternnek kétségtelenül jelentős szerepe volt az első szocialista ország támogatásában, építésében és vívmányainak védelmében, abban, hogy kimozdította a kommunista pártokat a tétlenségből, amelybe a reformizmus térhódítása és az első világháború utáni forradalmak bukását követő elcsüggedés miatt kerültek. A Komintern már pusztán fennállásával és irányvételével hozzájárult a nemzetközi akciók kibontakozásához és az internacionalista öntudat kialakulásához a kommunista pártokban, ezzel párhuzamosan azonban a Komintern arra törekedett, hogy kezében tartsa valamennyi nemzeti kommunista párt operatív irányítását; erre vonatkozóan nagy felhatalmazásai voltak: dönthetett a stratégiai és taktikai kérdésekről, a személyi megoldásokról, beleértve a kommunista pártok alakításának és felosztásának jogát is. A direktívák vak elfogadása a szocialista forradalom végrehajtásában való korlátozott tapasztalatok alapján, a forradalmi helyzetek sajátosságainak és az egyes országok munkás élgárdája felkészültségének teljes semmibevétele hibákhoz vezetett a kommunista pártok politikájában. A Komintern mindinkább a sztálini politika eszközévé vált, s egyre inkább korlátozta a kommunista pártok forradalmi kezdeményezését és felelősségét. Ez a helyzet akadályozta a Jugoszláv Kommunista Párt sorainak rendezését a harmincas években, amikor a pártban frakciós harcok dúltak. Tito ezt igen világosan és idejekorán felismerte, s belátta, hogy ha az egyes kommunista pártok a nemzetközi központnak tartoznak felelősséggel, akkor ez szükségképpen torzulásokat idéz elő a saját munkásosztályuk és népük iránti viszonyokban. A Jugoszláv Kommunista Pártban uralkodó helyzet megváltoztatásának alapvető feltételét Tito abban látta, hogy a párt vezetősége hazatér az országba és a párt pénzügyeit teljesen függetleníti a külföldi forrásoktól. Hogy mennyire sorsdöntő határozatok voltak ezek, hamarosan megmutatkozott a frakciós kiküszöbölésében és

a kommunista pártnak a tömegekre gyakorolt növekvő befolyásában. A Jugoszláv Kommunista Párt önállósulása azonban semmiképp sem jelentette azt, hogy a párt elzárkózott nemzetközi kötelezettségei elől. A JKP internacionalizmusa fényes bizonyítást nyert a spanyol nép harcának támogatása idején. Tito és a Központi Bizottság idejekorán előkészített és bátran meghozott döntése, amely elindította Jugoszlávia népeinek felkelését a megszállt Európában, közvetlenül a fasiszta Németországnak a Szovjetunió ellen intézett támadása után, élethalálharcot jelentett s egyszersmind internacionalista köteletségünk legmagasabb fokú teljesítését is. A nép fegyveres harca s e harc eredményei azt jelentették, hogy Jugoszlávia népei a saját kezükbe vették sorsukat, és hogy soha többé nem lehet semmilyen számításokba bocsátkozni Jugoszlávia egysége, függetlensége és önállósága rovására. Így hát egyáltalán nem különös, hogy a súlyos harc és óriási áldozatok árán szerzett szabadság és függetlenség a legnagyobb érték Jugoszlávia egész népe számára.

1948 tehát voltaképpen Tito koncepciójának próbatétele volt; eszerint Jugoszlávia munkásosztálya, népei és nemzetiségei senkinek sem ismerik el azt a jogot, hogy kívülről döntsön sorsukról és a szocializmusért folytatott harcuk útjairól. Jugoszláviában soha senkinek sem volt joga megtagadni vagy cserbenhagyni ezt a koncepciót.

Éppen ezért Tito és a JKP döntése, hogy visszautasítja a Tájékoztató Iroda határozatát, döntő történelmi jelentőségű tett volt. Nemcsak arról volt szó, hogy a JKP, ha főt hajt a határozat előtt, elveszti önállóságát és függetlenségét, hanem a szocialista építés kötelező érvénnyel felkínált modelljének elfogadása egyúttal súlyos válságba sodorta volna a szocializmus építését Jugoszláviában. Először is azt jelentette volna ez, hogy a párt elszakad a tömegektől, elveszti a nép támogatását, bizalmi válság következett volna be, a szocialista építés megtorpanása. A nép ezt a fegyveres harc napjaiban kitűzött forradalmi célok megtagadásának tekintette volna.

A kommunista pártok és szocialista országok domináción alapuló viszonyának dogmatikus koncepciója első komoly történelmi kudarcát érte meg. Az önállóságra, a saját népünk és saját munkásosztályunk előtti felelősségre irányuló törekvés, a saját fejlődési út, az eredeti szocialista forradalom joga első ízben aratott győzelmet. Az akkor kialakuló, majd a belgrádi és moszkvai nyilatkozatban megerősített elvek nagy lépést jelentettek a kommunista pár-

tok és szocialista országok közötti új viszony létrehozásában. Kivételesen jelentős Tito szerepe és a JKP illetve JKSZ szerepe ezeknek a viszonyoknak a megteremtésében.

Az európai kommunista és munkáspártok 1976. évi berlini értekezletének előkészítése során nyíltan megvitatták e pártok viszonyát, első ízben alkalmazták a legszélesebb körű demokratikus eljárást, a szabad véleménycserét, a konszenzus elvét — a nézetek egyeztetését, az értekezlet munkájának teljes nyíltságát, és tiszteletben tartották az egyes pártok nézeteiben és érdekeiben mutatkozó különbségeket. Az értekezlet magáévá tette és támogatta azokat az elveket, amelyekért a JKSZ már 1948 óta harcolt: a kommunista és munkáspártok önállóságát és függetlenségét, a be nem avatkozást, minden egyes párt saját munkásosztálya és népe előtti felelősségét, a kommunista és munkáspártok közötti demokratikus viszonynak megfelelő nemzetközi szolidaritás elvét. Elismerték a szocializmusért folytatott harc különböző útjainak objektív szükségletét, és elvetették a nemzetközi kommunista és munkásmozgalmak „központjának” eszméjét.

Tito forradalmi tekintélye, a JKSZ harcának eredményei és a jugoszláv szocialista forradalom vívmányai erőteljesen hozzájárultak a kommunista és munkáspártok közötti új elvek érvényesüléséhez magán az értekezleten és annak okmányáiban.

A haladó és forradalmi erők, a fejletlen és el nem kötelezett országok, különösen pedig a népfelszabadító mozgalmak és a gyarmati országokban kibontakozó felszabadító mozgalmak politikai feltételektől mentes támogatása kifejezi minden nép ama jogának elismerését, hogy önállóan keresse társadalmi haladásának és függetlenségének útját. Ez alapvetően antiszektáriánus viszonyulás mindahhoz, ami eredeti és forradalmi a népek törekvéseiben. Jugoszlávia nemzetközi tevékenységében igen következetesen tartja magát ezekhez az elvekhez. Senkinek sem kínáltuk fel egyetemes érvényű tapasztalat gyanánt a saját önállóságunkért, függetlenségünkért és szocialista fejlődésünkért folytatott harcban szerzett tapasztalatainkat. Éppen ez magyarázza, hogy oly nagy érdeklődés nyilvánul meg e tapasztalatok iránt világszerte.

8.

A megosztott, egymással összeveszített jugoszláv népek és nemzetiségek történelme, az a Jugoszlávia, amely mindig a nagyha-

talmak versengésének és mesterkedéseinek eszköze volt a Balkánon, amelynek sorsa mindig mások erőviszonyaitól és sohasem a saját választásától függött, a legmélyebb benyomást gyakorolta Titóra, és alapvetően meghatározta a JKP nemzetközi helyzetéről és külpolitikai irányvonaláról alkotott nézeteit.

A népfelkelés elindítása és népfelszabadító harcunk koncepciója objektíve lehetetlenné tette, hogy az új, független Jugoszláviáért folytatott harcot bárki is pusztán kisegítő vagy kiegészítő harci cselekménynek tekintse a tengelyhatalmak és a fasizmus elleni háborúban. E harc eredeti és önérvényű értékei alapján, azoknak az eredményeknek az alapján, amelyeket ebben a geopolitikai térségben elért, alapvető s Jugoszlávia népei számára döntő jelentőségű. A saját erőinkre támaszkodni — amint azt Tito hangoztatta — azt jelentette, hogy önállóan és felelősen folytatjuk a háborút egészen a felszabadulásig; ez az elv a népfelszabadító harc jellegéből ered. Tito ezért, Jugoszlávia népeivel egyetemben, mindig erélyesen visszautasította a népfelszabadító harc lebecsülésére irányuló kísérleteket, azt, hogy harcunkat csak valamiféle ellenállási mozgalomnak vagy más, „jelentősebb frontok” kisegítő harci területének tűntessék fel. Jugoszlávia népei, amikor felszabadulásukért harcoltak, országunk szabadságának és függetlenségének eszményét követték. Ez volt a döntő lépés az új Jugoszlávia függetlenségének megszervezése felé, s ugyanakkor hozzájárulásunk a fasizmus elleni világszerte folyó harchoz. Hogy mennyi előrelátás volt Tito helyzetfelmérésében, megmutatkozott a második világháború után, még hozzá elsősorban abban, hogy a nagyhatalmak Jugoszlávia sorsát illető megállapodásai teljesen hatálytalanok maradtak.

Tito hosszan tartó, kitartó és igen következetes harca, amelyet a háború végén az AVNOJ döntéseitől a Tito-Šubašić megegyezésig folytatott az új Jugoszlávia elismertetéséért, megmutatta az egész világnak, hogy több alkudozás és egyezkedés Jugoszlávia függetlensége rovására nem lesz, hogy Jugoszlávia népei nem tűrik senki gyámságát. Az egész nép támogatása meggyőzte Titót arról, hogy helyes úton jár, olyan úton, amelyen fenntartás nélkül követni fogják Jugoszlávia népei és nemzetiségei.

A szabadság és függetlenség kivívásáért, az önálló fejlődés jogának megőrzéséért tett emberfeletti erőfeszítések és roppant emberáldozatok, a népek közötti béke szükséglete, a hidegháború maradványainak és a tömbök versengésének leküzdése fokozatosan ki-

alakította Jugoszlávia külpolitikai irányvonalát, a békés koegzisztencia és az elnemi kötelezettség szellemében.

Az elnemi kötelezettség koncepciója és mozgalma az ötvenes évek végétől kezdődően a történelemben példa nélkül álló iramban bontakozott ki. A Tito indítványára megtartott történelmi, belgrádi értekezlettől máig a mozgalom majdnem négyszeresére növekedett. A mozgalom kezdetei óta, a hidegháborús válságok enyhítésére tett kísérletek és a különböző helyi és más viszonyok rendezése során a mozgalomban — óriási mértékben Tito érdeméből — fokozatosan megérlelődött az új nemzetközi viszonyokért harcoló el nem kötelezett országok tartós tömörülésének eszméje. A mozgalom többek között Tito szerepének is köszönhetően leküzdötte a regionalizmus, a politikai pragmatizmus megnyilvánulásait, magáévá tette a tömbökbe való sorakoztatással szembeni ellenállás eszméjét és a meglévő nemzetközi, gazdasági és politikai világrend gyökeres megváltoztatásának szükségét.

Titónak az a képessége, hogy messze túllátott az államok mindennapi szűk érdekein és a népek spontán törekvésének igazi forradalmi jellegét és lendületet tudott adni, felbecsülhetetlen hozzájárulást jelentett az elnemi kötelezettség mozgalmához.

Tito világosan látta a világ népeinek növekvő, feltartóztathatatlanná váló óhaját, amely kifejezésre jutott az elsöprő gyarmattelenes forradalomban, a népfelszabadító mozgalmak növekedésében és győzelmeiben, a nemzeti függetlenségi harcokban, azt az óhaját, hogy a népek megszabaduljanak mindenfajta dominációtól és hegemónizmustól, hogy a maguk kezébe vegyék sorsukat és önmaguk rendelkezzenek saját természeti és társadalmi értékeikkel. Tito jól tudta, hogy a népeknek ez a vágya és követelése a forradalmi megmozdulások, a demokratizáció és a haladás új térségeit nyitja meg a nemzetközi közösségbe, de külön-külön minden egyes országban is.

Szóval és tettel igyekezett meggyőzni a világot, hogy az elnemi kötelezettség mozgalma az egyedüli reális választás a tömbökkel és a tömbpolitikával szemben, hogy ez az emberiség nagy reménye és szükséglete, ha el akarja kerülni az önmegsemmisítés katasztrófáját. Minden erőfeszítése arra irányult, hogy érvényt szerezzen az elnemi kötelezettség eszméjének, harcolt az egyenrangú viszonyokért, egy olyan világért, amelyben több igazság lesz, egy olyan mozgalomért, amely a népek támasza lehet a szabadságuk, függet-

lenségük, területi sérthetetlenségük és az önálló fejlődésre való joguk megőrzéséért folytatott harcukban.

Tito sohasem ismerte el az erősebb jogát, sohasem volt kész visszavonulni az erőszak elől a nemzetközi viszonyokban, harcolt az elnyomatás, a hegemonia, a reakciós nyomások, az erőpolitika ellen, bárhol is jelentkezett.

Éppen ezért Sekou Touré, Guiena elnöke, az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek hatodik értekezletén teljes joggal mondhatta a Tito elnöknek nyújtandó különleges elismerésre vonatkozó javaslat megindoklásában:

„A JSZSZK elnöke nemcsak annak a nagy jugoszláv népnek a megtestesítője, amelynek sokévi hozzájárulása az imperializmus elleni harc fejlődéséhez a világ valamennyi népének tudatába vésődött, hanem éppúgy a világ népeinek harcában kifejezésre jutó legmélyebb törekvések megtestesítője is... Mindannyian tudjuk, hogy a történelem nem épül pusztán jó szándékokon. A történelmet akciók, konkrét tettek építik. Ilyen tettekkel dicsekedhet az az ember, aki mozgósított bennünket nemes céljaink megvalósítására.”

Az a szerep, amelyet Jugoszlávia Titónak és külpolitikájának köszönhetően játszik, messze meghaladja anyagi és földrajzi lehetőségeit. Nincs sok példa a történelemben arra, hogy egy kis ország ilyen nagy szerepet játszott volna a nemzetközi történelemben és ilyen erőteljesen befolyásolja az új nemzetközi mozgalmak és világviszonyok kialakulását. A szocialista Jugoszlávia függetlenségének és önállóságának, egész történelmének erkölcsi erejére egységére és szilárdságára támaszkodó titói látnokiség és realizmus világméretű elismerést hozott Titónak és a Jugoszláv közösségnek. Belső rendszerünk, a szocialista öngazgatás, az egység és testvériség, a nemzeti egyenjogúság erőteljes erkölcsi fedezetet nyújtott Tito szavainak és Tito törekvéseinek.

9.

Tito igazi népvezér volt a szónak legjobb értelmében. Mindig kutatta a nép akaratát, mindig kereste támogatását; erről mindig nyíltan beszélt. Ha helyeselték neki, ezt serkentésnek tekintette a további erőfeszítésekre és nem az egyéni dicsőség jelének. Tartósan és a legközvetlenebb személyes módon egybeforrt a munkásokkal,

a néppel, amikor beszédet mondott, mintha csak beszélgetne velük, mintha válaszolna kérdéseikre, vitázott velük, és elfogadta bírálatukat. Új távlatokat nyitott, harcra szólított, nem békült meg az értetlenséggel. Ez a viszonya a nép iránt azt a felismerést és tapasztalatot tükrözte, hogy széles körű támogatás, tömegesség nélkül nincs eredmény a szocialista építésben.

Számíthatott a nép teljes ragaszkodására, s ez kifejezte az ő teljes odaadását a munkás- és néptömegek iránt. Jugoszlávia népei és nemzetiségei rendkívüli módon becsülték nyíltságát a legnehezebb pillanatokban. Sohasem hagyta őket cserben, s őt sem hagyták cserben soha, a legsúlyosabb körülmények között sem. Nem különült el a néptől, nem emelkedett az emberek számára elérhetetlen magasságokba. „Hogy miben rejlik az emberek boldogsága, azt én nem ítélem meg, ezért nem is kényszeríthetem rá valakire a boldogságot, sem én és senki más sem. Az egész nép tudja, hogy miben van a boldogsága, és ez legyen az útmutatás számunkra” — így hangzik Tito emberien egyszerű, de korszakalkotó meghatározása.

Tito politikájával, a JKP és JK SZ, a munkásosztály és a nép akciójával és tevékenységével, valamint e politikai akció és tevékenység eredményei által megszilárdult Jugoszlávia népeinek önbizalma, megnövekedett önnön erejébe vetett hite, s a munkásosztály eltökéltsége, hogy tovább fejleszti a szocialista öngazgatást, az egységet és testvériséget, hogy mindenáron megőrzi Jugoszlávia függetlenségét és önállóságát és érvényesíti az elnemkötelezettség elveit.

A korszak, amelyben Tito tevékenykedett, nemcsak a jugoszláv népek és nemzetiségek harcának és forradalmának hősi szakasza, hanem a mai és jövőbeli forradalmi akciók ihletforrása is. És ez is Tito műve.